

מגילה דף כא עמוד ב

מקום שנהגו לברך יברך. אמר אביי: לא שנו אלא לאחריה, אבל לפניו - מצוה לברך. דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא? אמר רב נחמן בר יצחק, אמר קרא +שמואל ב' י"ח+ וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי, אביי אמר מהכא: +בראשית ל"ג+ והוא עבר לפניהם, ואיבעית אימא מהכא: +מיכה ב'+ ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם. לפניו מאי מברך? רב ששת מקטריזא איקלע לקמיה דרב אשי, וברוך מנ"ח. לאחריה מאי מברך? ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם (האל) הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם. רבא אמר: האל המושיע. אמר רב פפא: הלכך נימרינהו לתרוייהו: ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע.

חידושי הריטב"א (שם)

לאחריה במקום דנהיג מאי מברך בא"י אמ"ה האל הרב וכו' ואסיקנא דחותם בא"י הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע. וכן עמא דבר, והאומר האל הנפרע לישראל טועה הוא. ותמיה לן למה פותח בברכה זו בברוך, שהיא סמוכה לחבירתה לברכה [ש]קודם מגילה, שאפי' הברכה הסמוכה לברכה קצרה חשיבא סמוכה כדאיתא בירושלמי (ברכות פ"א ה"ה), וכי תימא כיון דתליא במנהג פותחת בברוך והרי ברכה אחרונה של הלל שתלוי במנהג כדאיתא במס' סוכה (ל"ט א') ואפ"ה אינה פותחת בברוך מפני שסמוכה לברכה ראשונה שלפני הלל, ודין הוא דהא כל היכא דאמרי לה סמוכה היא לעולם, וי"ל שברכה זו אינה על המגילה אלא ברכה של שבח על הנס. מיהו אכתי ק"ל ברכה אחרונה [של קריאת התורה] למה פותחת בברוך וכי תימא שהטעם מפני שבתחלה הפותח מברך והחותם לאחריה וכיון שהיא בשנים אינה סמוכה שהרי הראשון הולך לדרכו והשיח, אכתי קשיא ברכת נביא של הפטרה לאחריה למה פותחת בברוך שהרי סמוכה לברכה שלפניה.

ונראה דכל שיש הפסק ושינון אחר בין ברכה לברכה כמו אלו שהברכות והקריאה אינם מענין אחד כגון פסוקי דזמרה שהכל ענין שבח וזמרה, וכן ברכות הלל וההלל שהכל לשבח ואי אפשר לשיח ולגלגל עמהם דבר אחר, וכן ברכות ק"ש וק"ש שהכל ענין קריאה ושינון וקבלת מלכות שמים והוי מין במינו ואינו חוצץ, של אחריהם אינם פותחות בברוך דחשיבי סמוכות מעין שבח והודאה, וכשהקריאה ענין אחר חלוק לעצמו וספור מאורע כגון מגילה וקריאה בתורה ומפטיר בנביא הרי הוא הפסק שהרי ענין אחר הוא, וגם אפשר להפסיק בנתים לשיחה או לתרגום או כיוצא בהם משא"כ באידך ולפיכך לא חשיבא סמוכה, והרי הוא כברכת מזון שפותחות בברוך אע"פ שקדמה לה ברכת הלחם וכן ברכת כסוי אע"פ שקדם לה ברכת שחיטה.

ספר אור זרוע ח"ב - הלכות מגילה סימן שעט

מתני' מקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך. אמר אביי ל"ש אלא לאחריה אבל לפניו מצוה לברך דאר"י אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן מאי מברך רב ששת מקטריזא איקלע לקמיה דרב אשי וברוך מנ"ח מקרא מגילה שעשה נסים ושהחיינו לאחריה באתר' דנהיגי מאי מברך א"ר יוסף האל הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו בא"י הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע א"ר פפא הילכך נימרינהו לתרוייהו. מיכן מוכיח ר"ת שאע"פ שבירך זמן בלילה צריך למחר כמו כן לברך מדלא קאמר בלילה בירך מנ"ח למחר בירך מנ"ח כדקאמר בבמה מדליקין גבי נ"ח לילי ראשון מברך שלש מיכן ואילך שתיים ש"מ שגם למחר יש לברך זמן אע"פ שבירך בלילה כדפרי' לעיל בפ"ק. בתוספתא פרק הקורא את המגילה ארשב"א מעשה בר"מ שקראה בבית הכנסת של טבעון כיון שנגמרה נתנה לאחר וברך עליה ופריך עלה בירושלמי דפרקין זה קורא וזה מברך ר' הונא בשם ר' ירמיה מיכן שהשומע כקורא כתיב אשר קראו לפני מלך יהודה ולא שפן קרייה אלא מיכן שהשומע כקורא וכן הדין בברכה ראשונה מקרא מגילה דהואיל והכל עוסקין במצוה אחת במגילה לצאת בה ושומע כעונה שפיר דמי שראובן יברך מנ"ח ושמעון יקרא:

חידושי הריטב"א מגילה דף כא עמוד א

הקורא את המגילה וכו' מקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך. אוקימנא בברכה שלאחריה, ואמרו בירושלמי דאפילו במקום שנהגו [לברך] רשאי להיות אחד קורא ואחד מברך, ומעשה בר"מ שקראה מיושב ונתנה לאחר וברך אחריה ואוקמוה באחד מן השומעים ומפני שהשומע כקורא, ונראה שאין הדין הזה בברכות שלפניה אלא קורא עצמו חייב לברך.

תוספות מסכת ברכות דף כא עמוד ב

עד שלא יגיע שליח צבור למודים ... וכתב רש"י בסוכה פרק לולב הגזול (דף לח:): דאדם המתפלל ושומע מפי החזן קדיש או קדושה אינו יכול להפסיק ולענות עם הצבור אלא ישתוק וימתין מעט דשומע כעונה וי"ל דלכתחלה אין לעשות כן דענייה חשיבא טפי הדור מצוה. ור"ת ור"י היו אומרים דאדרבה אי שומע כעונה הוי הפסקה אם שותק. ומ"מ נהגו העם לשתוק ולשמוע וגדול המנהג. בירושלמי פרק תפלת השחר קאמר לא התפלל ובא ומצאן מתפללין מוסף אם היה יודע שיהיה מתפלל וגומר עד שלא יתחיל ש"ץ כדי לענות אמן מתפלל אם לאו לא יתפלל. באיזה אמן אמרו פליגי ביה תרי אמוראי חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפלה ולא פליגי כאן בחול כאן בשבת והא דאמרינן באמן של שומע תפלה היינו בחול לכך יש ליזהר לענות אמן בהאל הקדוש וגם לענות אמן בשומע תפלה ומתוך הירושלמי משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלמות במוסף של חול כגון ב"ח ובחול המועד ומיהו אנן סמכינן אהא דאמר פרק תפלת השחר (לקמן דף כט). דקאמר תמני סרי תקון תשסרי לא תקון ומה שאנו אומרים עננו בין גואל לרופא לא קשה שאינו אלא לש"ץ אבל יחיד כוללה בש"ת ועוד אומר הר"ר חיים דאיתא בתוספתא (דף' ת"ה) בהדיא כמנהגנו דקאמר התם ימים שיש בהן קרבן מוסף כגון ר"ח ור"ח ערבית ושחרית מתפלל י"ח שלמות ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירים אותו ובמוספים מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע ובירושלמי נמי י"ל דטעות סופר הוא ול"ג של מוסף אלא בא ומצאן מתפללים וכן משמע בירושלמי פרק מי שמתו דגם זו המימרא כתובה שם ולא הזכיר של מוסף כלל.

ספר אור זרוע ח"א - הלכות תפילה סימן צז

...ורבי' תם זצ"ל ורבי' יצחק בן אחותו היו חושבים שתיקה כהפסקה מדאמ' אם יכול לגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה כו' ולפי' פי' ר"ח לא ימתין אלא כשיתחיל ש"ץ קדושה ישתוק ויכוין לבו אלא ש"מ דלית ליה האי סברא מיהו בה"ג פסק כפר"ח והכי אמר פ' לולב הגזול בעו מני' מר' חייא שמע ולא ענה מהו אמר להו חכימיא ודרשייא וספרייא ורישי עמא שמע ולא ענה יצא ואתמר נמי אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא מנין ששמע ולא ענה יצא שנאמר את הדברים האלה וגו' משם למדנו דשומע כעונה. ופרש"י התם בלולב הגזול מיכן נשמע שמי שאינו יודע לא לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אע"פ שלא ענה יצא וכן מתפללין הצבור ושליח צבור אומ' קדוש' [או] יהא שמיה רבה מברך ישתוקו מתפלתן וישמעו והרי הן כעונין ולכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן וכן תיקן רבינו יהודאי גאון בה"ג ע"כ לשונו. מיהו אין משם ללמוד שיהא מותר להפסיק בתוך התפלה ולשמוע קדיש ויהא שמ' רבה דאדרבה הואיל ושומע כעונה הוה לי' כעונה מתוך התפלה וכבר אמרו דלית הלכתא כוותייהו הלכך נראין דברי ר"ת ורבי' יצחק ז"ל דאסרי לשתוק בתוך התפלה ולשמוע...